

КОНСПЕКТ ЗА ПРИЕМЕН ИЗПИТ НА ДОКТОРАНТИ

ПО

Професионално направление: 2.1. *Филология – Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия*

Научна специалност:

АРАБСКО ОБЩЕСТВОЗНАНИЕ – БЛИЗКОИЗТОЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ИСЛЯМОЗНАНИЕ

Катедра по арабистика и семитология

1. **Възникване и развитие на европейския интерес към арабите и исляма.** Школи и подходи в ориенталистиката. Близкият изток и Северна Африка в арабистиката, ислямознанието и блискоизточните изследвания. Филологизъм и историзъм. Роля на социалните науки и антропологическия подход. Ориенталистика и ориентализъм.

2. **Близкият изток преди възникването на исляма през VII в. сл. Хр.**

Подвъпрос по избор (кандидатите разработват писмено само един въпрос от темата):

- (1) Обществено-политически и културен облик на Древна Арабия. Религиозни вярвания. Юдейство, християнство, зороастризмъ. Арабски политеизъм. Южна Арабия. Мека и Хиджаз.
- (2) Арабите и съседните блискоизточни народи и култури. Евреи. Асиро-Вавилония и акадската клинописна култура. Други семитски култури. Древен Египет.

3. **Ранен ислям.**

Подвъпрос по избор (кандидатите разработват писмено само един въпрос от темата):

- (1) Възникване на исляма. Мухаммад ибн Абдуллах (поч. 632) и формирането на ислямската религиозно-политическа общност (*умма*).
- (2) „Праведни халифи“. Религиозен авторитет и политическа власт в ранния ислям.
- (3) Първи етап от арабските (мюсюлманските) завоевания. Характерни особености на ислямизацията. Отношения на арабите мюсюлмани със завоюваните народи. Активизъм и квиетизъм в исляма.
- (4) Схизматични процеси в ранния ислям – *фитна* и формиране на основните „партии“ в уммата. Суннити, шиити и хариджити. Течения, секти и школи.

4. **Класическа епоха.**

Подвъпрос по избор (кандидатите разработват писмено само един въпрос от темата):

- (1) Умайядски халифат (661–750). Обществено-политическо устройство и борби за политическо надмощие. Продължение на завоеванията в Африка, Азия и Европа. Апогей и упадък на династията.
- (2) Аббасидска династия (750–1258). Етапи. Обществен живот, духовна култура и изкуство. Книжовни школи и образователни центрове. Халифи, султани и везири.

- (3) Перси и тюрки в управлението на Халифата. Буиди. Селджуци.
- (4) Независими от Аббасидите владения и династии в Близкия изток и Азия, Северна Африка и Европа. Фатимиди.
- (5) Алморавиди и Алмохади.
- (6) Проникване на исляма и арабската култура в Субсахарска Африка. Сахел. Западна Африка.
- (7) Мюсюлманска Испания. Центрове на ислямската власт. Особености на андалуската култура. Взаимодействие между юдейството, християнството и исляма. Реконкиста.

5. Нормативен ислям. Школи в класическата и посткласическата ислямска теология и право.

Подвъпрос по избор (кандидатите разработват писмено само един въпрос от темата):

- (1) Коран и Сунна. Подходи към тяхното изучаване в мюсюлманския свят и в европейската наука. „Стълбове на исляма“. Джихад. Възникване и особености на ислямската религиозна доктрина.
- (2) Ислямска догматика. Традиционалистка теология (*усул ад-дин*) и спекулативна теология (*калам*). Вярa и дела. Противоречия и процеси на конвергенция. Роля на ислямските религиозни учени – улемите.
- (3) Ислямско право. Шариат и ислямска юриспруденция (фикх). „Корени на фикха“. Догматико-правни школи (мазхаби) в исляма.
- (4) Теология и политическа мисъл в класическата и ранната посткласическа епоха. Ал-Мауарди и халифатът. Ибн Таймия и Ибн Каййим ал-Джаузия. Правни и политически измерения на неоханбалитската теология. Протосалафизъм.

6. Арабо-мюсюлманска философска и историческа мисъл.

Подвъпрос по избор (кандидатите разработват писмено само един въпрос от темата):

- (1) Арабозичен неоплатонизиран аристотелизъм (*фалсафа*). Ал-Кинди. Ал-Фараби. Ибн Сина. Ибн Туфайл. Ибн Рушд и неговият задочен спор с Абу Хамид ал-Газали.
- (2) Суфизъм: „шариатски суфизъм“ и „мистически суфизъм“. Ишракизъм.
- (3) Средновековните арабски историци и тяхното осмисляне на обществото през призмата на исляма. Типове и жанрове исторически съчинения и извори. Ибн Исхак и ал-Уакиди. Ат-Табари и ал-Масуди.
- (4) Късносредновековни арабо-мюсюлмански историци. Ибн Халдун.

7. Близкият изток и Северна Африка между XIII и края на XVIII век.

Подвъпрос по избор (кандидатите разработват писмено само един въпрос от темата):

- (1) Мамелюците в Египет и Сирия.
- (2) Кръстоносни походи в Близкия изток.
- (3) Монголско нашествие. Монголите и ислямът.
- (4) Османско завладяване в региона. Съперничеството между Османската империя и Иран. Близкоизточни арабски провинции на Османската империя.
- (5) Северна Африка и Магребът в епохата на османска доминация. Мароко.

8. Арабските страни от Близкия изток и Северна Африка от началото на XIX до средата на XX век.

Подвъпрос по избор (кандидатите разработват писмено само един въпрос от темата):

- (1) Походът на Наполеон Бонапарт в Египет (1798–1801). Значение и последици.
- (2) Египет и останалите близкоизточни провинции на Османската империя през периода от началото на XIX в. до Първата световна война.
- (3) Западно колониално проникване в Близкия изток и Северна Африка. Ход и особености на европейската колониална експанзия в региона. Британска окупация на Египет (1882–1914).
- (4) Завоюването на Алжир. Тунис и Алжир. Италианско нахлуване в Либия. Мароко.
- (5) Край на османския ред и установяване на мандатна система след Първата световна война. „Сайкс-Пико“. „Велика арабска революция“. Хиджаз. Сирия. Ирак.
- (6) Арабските страни в периода между двете световни войни. Обществено-политически процеси и идейни течения. Навлизане на модернизма в политиката. Секуларизационни реформи.
- (7) Установяване и характер на мандатната система в арабския свят след Първата световна война.

9. Арабските държави от Близкия изток и Северна Африка от средата на XX век до първите десетилетия на XXI век.

Подвъпрос по избор (кандидатите разработват писмено само един въпрос от темата):

- (1) Втората световна война в Близкия изток и Северна Африка. Театър на военните действия в Северна Африка. Араби и евреи в подмандатна Палестина. Създаване на Държавата Израел.
- (2) Египет след Втората световна война. От либерален експеримент към арабски социализъм. „Контролирана демокрация“. Роля на Арабската пролет.
- (3) Сирия, Ирак и Йордания след Втората световна война. Ера на баасизма и неговият крах.
- (4) Ливан след Втората световна война.
- (5) Либия, Тунис и Алжир – избор на пътя за развитие.
- (6) Съвременен Мароко и неговата роля в Близкия изток и Африка.
- (7) Саудитска Арабия и петролните монархии в Залива.
- (8) Близкият изток и международната политика. Палестинският проблем и близкоизточният мирен процес. Отношения между арабските държави и Израел.

10. Ислямски и светски идейни течения в Близкия изток и Северна Африка през Новото време.

Подвъпрос по избор (кандидатите разработват писмено само един въпрос от темата):

- (1) „Възраждане“ (*нахда*) и просветителство в арабския свят. Среца и сблъсък със Запада.
- (2) Арабски национализъм. Възникване и развитие на модерната идея за арабска нация. Идейни течения и историческа съдба. Идеология на баасизма и насъризма. Съвременни тенденции.
- (3) Традиция и модернизация. Религия и политика. Консервативни нагласи и нови харизматични лидери. Махдизъм и сенусизъм.

- (4) Модерно реформаторско движение в исляма през XIX – първата четвърт на XX век.
- (5) Уаххабизмът и възраждането на неоханбалитската теология. Съвременният салафизъм като транснационално движение. Квиетизъм и активизъм.
- (6) Фрагментация на религиозния авторитет в исляма. Нови религиозни авторитети. Ислямизъм/политически ислям. „Мюсюлмански братя“.
- (7) Съвременни тенденции в близкоизточния шиизъм. Роля на ислямската революция в Иран и аятоллах Хомейни. Управлението на религиозния юрист (*улайат ал-факих*): идеология и практика в Ислямска република Иран.
- (8) Проблемът за мюсюлманската жена. „Джендърни изследвания“ и постмодерни дискурси в изучаването на женския проблем в мюсюлманския свят.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Айкелман, Дейл Ф. *Близкият изток и Централна Азия. Антропологически подход*, превод Стоян Доклев под редакцията на Галина Евстатиева, предисловие Симеон Евстатиев, София: Изток-Запад, 2019.
- Большаков, Олег Г. *История Халифата*, т. 1–3, Москва: Наука, 1989–1998.
- Евстатиев, Симеон. „Идеята за Близкия изток и ислямът като фактор при възникването на американската регионалистика през XX в.“. В: *С поглед към света и България. Сборник в памет на проф. д-р Костадин Грозев*, съст. Евгения Калинова, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019, с. 268–307.
- Евстатиев, Симеон. „Ислямската периферия в Западна Африка и Ибн Батута (1304–1368)“. В: *Cross-Disciplinary and Cross-Cultural Awareness: Essays in Honor of Madeleine Danova*, съст. Веселин Будаков, Галина Аврамова, Георги Жечев и Треиси Спийд, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2023, с. 161–192.
- Евстатиев, Симеон (съст.). *Ислямът. Кратък справочник*. Второ преработено издание, София: Изток-Запад, 2007.
- Евстатиев, Симеон. *Религия и политика в арабския свят. Ислямът в обществото*. Второ преработено и допълнено издание. София: Изток-Запад, 2012.
- Евстатиев, Симеон. *Салафизмът в Близкия изток и границите на вярата*. София: Изток-Запад, 2018.
- Евстатиева, Галина. *Ислямът и забулването на жените в арабския свят*. София: Изток-Запад, 2016.
- Евстатиева, Галина и Павел Павлович (съст.). *Арабската книжовност и Коранът*. Изследвания в чест на проф. д-р Цветан Теофанов, София: Изток-Запад, 2024.
- Ибн Халдун, *Встъпление*, превод Йордан Пеев и Петя Братоева, София: Наука и изкуство, 1985.
- Павлович, Павел. *Подходи към изучаването на ранния ислям (VII–VIII в.). Метод и история*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2017.
- Павлович, Павел и Симеон Евстатиев (съст.). *Арабският свят и ислямът в културно-историческа перспектива*. Изследвания в чест на проф. д-р Йордан Пеев, София: Изток-Запад, 2018.
- Пеев, Йордан. *Дом на исляма: Вярa, общество, събития*, т. I, София: Изток-Запад, 2022.

- Пеев, Йордан. *Ислямът: доктринално единство и разноликост*, София: ИМОСИ, 1982.
- Пеев, Йордан. *Съвременният ислям*. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“: София, 1999.
- Свещен Коран*. Превод Цветан Теофанов, София: ИК „Труд“, 2008.
- Тодоров, Виктор и Галина Евстатиева (съст.). *Норма, промяна и сакралност в арабския език и ислямската култура*, под общата редакция на Симеон Евстатиев, София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2024.
- Хънтингтън, Самюъл. *Сблъсъкът на цивилизацията и преобразуването на световния ред*, София: Обсидиан, 2002.
- Cleveland, William and Martin Bunton. *A History of the Modern Middle East*. Fourth edition. Boulder, CO: Westview, 2009.
- Cook, Michael. *Ancient Religions, Modern Politics: The Islamic Case in Comparative Perspective*, Princeton: Princeton University Press, 2014.
- Crone, Patricia. *God's Rule: Government and Islam*. New York: Columbia University Press, 2004.
- The Encyclopaedia of Islam*, New Edition (EI²), ed. P. J. Bearman, Th. Bianquis, C. E. Bosworth, E. Van Donzel, and W. P. Heinrichs et al., 12 vols., 1986–2004.
- Evstatiev, Simeon and Dale F. Eickelman (eds.), *Islam, Christianity, and Secularism in Bulgaria and Eastern Europe: The Last Half Century*, Leiden and Boston: Brill, 2022.
- Fakhri, Majid. *A History of Islamic Philosophy*, 2nd ed., New York: Columbia University Press, 1983.
- Geschichte der arabischen Welt*. Unter Mitwirkung von Monika Gronke. Begr. Von Ulrich Haarman. Hrsg. von Heinz Halm. – 4., überarb. u. erw. Aufl. – München: Beck, 2001.
- Der Islam in der Gegenwart*, Hrsg. von Werner Ende und Udo Steinbach, Unter red. Mitarb. von Gundula Krüger. – 4., neubearb. und erw. Auflage. – München: Beck, 1996.
- Lockman, Zachary. *Contending Visions of the Middle East: The History and Politics of Orientalism*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- McAuliffe, Jane Dammen. *The Cambridge Companion to the Qur'ān*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Roy, Olivier. *Globalized Islam: The Search for a New Ummah*, New York: Columbia University Press, 2004.

ИЗИСКВАНИЯ КЪМ КАНДИДАТИТЕ

Общи изисквания:

- Съгласно Правилника за организацията и провеждането на докторантурата в Софийския университет.

Изисквания за настоящата докторантура:

- Кандидатите трябва да притежават магистърска степен.

ИЗПИТНА ПРОЦЕДУРА

- **Писмен изпит:**

- Подвъпрос от изтеглена тема от конспекта се разработва писмено в рамките на четири часа.
- С изключение на тема № 1 бележката „*подвъпрос по избор* (кандидатите разработват писмено само един въпрос от темата)“ означава, че се пише по един от изброените опционални въпроси, избран от кандидата съобразно неговите интереси, с които се очаква да е съобразил и своята подготовка за участие в конкурса.

- **Устен изпит:**

- 1) Включва дискусия и въпроси по разработената писмена тема.
- 2) По преценка на изпитната комисия могат да бъдат зададени и допълнителни въпроси.

КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ

- Оценява се равнището на знанията и умения за разработването на логично структурирано и аналитично изложение по съответната тема от учебното съдържание, представена чрез избрания подвъпрос.
- Значение за формирането на оценката имат демонстрираните способности за заемане на аргументирано становище по разглеждания проблем и синтез на материала чрез формулирането на обосновани изводи и заключения.

30 юни 2025 г.

Изготвил:

ПРОФ. Д-Р СИМЕОН ЕВСТАТИЕВ